

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ

Придніпровська державна академія фізичної культури і спорту

Факультет фізичної культури і спорту

Кафедра водних видів спорту

«ЗАТВЕРДЖУЮ»

Завідувач кафедри водних видів спорту

_____ 2018 р.

Р о б о ч а п р о г р а м а н а в ч а л ь н о ї д и с ц и п л і н и

Цивільний захист

(шифр і назва навчальної дисципліни)

Магістр

(ступень вищої освіти)

галузь знань

01 – «Освіта/Педагогіка»

22 – «Охорона здоров'я»

(шифр і назва галузі знань)

Спеціальність 014.11 - «Середня освіта (фізична культура)»

017 - «Фізична культура і спорт»

227 – «Фізична терапія, ерготерапія»

(шифр і назва спеціальності)

Спеціалізація **фізична культура і спорт, фізичне виховання різних груп населення, фізична культура, фізична терапія, ерготерапія**

(назва спеціалізації/освітня програма)

Факультет **фізичного виховання, фізичної культури і спорту, фізичної реабілітації**

(назва факультету)

вид дисципліни

Обов'язкова

(обов'язкова / за вибором)

2018 – 2019 навчальний рік

Робоча програма навчальної дисципліни – Цивільний захист для здобувачів ступеню вищої освіти магістр, галузі знань –01– «Освіта, 227 – «Фізична терапія, ерготерапія», спеціальності 017 – «Фізична культура і спорт», 014 – «Середня освіта, 227 – «Фізична терапія, ерготерапія».

Розробник:

Борисов Євген Вікторович, старший викладач.

Робоча програму схвалено на засіданні кафедри **водних видів спорту**, факультету **фізичної культури і спорту**, Придніпровської державної академії фізичної культури і спорту.

Протокол № ___ від. " ___ " _____ 2018 р.

Завідувач кафедри _____ **В.П. Лашко**

" ___ " _____ 2018 р.

1. Опис навчальної дисципліни.

Найменування показників	Галузь знань, спеціальність, спеціалізація/освітня програма, ступень вищої освіти	Характеристика навчальної дисципліни	
		денна форма навчання	заочна форма навчання
Кількість кредитів – [3]	Галузь знань 01–«Освіта/Педагогіка» 22 – «Охорона здоров'я» (шифр і назва)	Обов'язкова	
	Спеціальність 017-«Фізична культура і спорт», 014 – «Середня освіта», 227 – «Фізична терапія, ерготерапія» (шифр і назва)		
Модулів – 1	Спеціалізація/освітня програма: фізичне виховання різних груп населення; фізична культура; фізична культура і спорт; фізична терапія, ерготерапія	Рік підготовки	
Змістових модулів – 3		1-й	
Індивідуальне науково-дослідне завдання __немає__ (назва)		I Семестр	
Загальна кількість годин – 90		1-й	
Тижневих годин для денної, заочної форми навчання: аудиторних – 34 самостійної роботи студента –56	Ступень вищої освіти: [магістр]	16 год.	
		Практичні, семінарські	
		18 год.	
		Лабораторні	
		-год.	
		Самостійна робота	
		56 год.	
		Індивідуальні завдання:	
		-год.	
		Вид контролю:	
Диф. залік			

2. Мета та завдання навчальної дисципліни.

Актуальною та необхідною системою забезпечення життєдіяльності населення в НС у нашій державі є цивільний захист. Цивільний захист здійснюється з **метою**:

- реалізації державної політики, спрямованої на гарантування безпеки та захисту населення території;

- подолання наслідків надзвичайних ситуацій;
- основна мета вивчення учбової дисципліни “Цивільна оборона” – навчання студентів та підготовка їх до самостійного виконання заходів цивільного захисту на підприємствах всіх форм власності по забезпеченню надійного захисту співробітників у НС як мирного, так і воєнного часу.

Як нормативно навчальна дисципліна “Цивільний захист” – це інтегрована дисципліна гуманітарно–технічного спрямування, яка узагальнює дані відповідно до науково-практичної діяльності, формує поняттєве категорійний, теоретичний і методичний апарат, необхідний для вивчення у подальшому захисту навколишнього середовища та цивільного захисту.

Підготовка студентів у рамках цієї навчальної дисципліни містить теоретичні питання, спрямовані передусім на формування світогляду, вироблення ідеологічної поведінки, і забезпечує майбутніх спеціалістів важливим інструментом до безпечної роботи різної складності технологічних процесів. Завдяки цій дисципліні майбутній фахівець має опанувати філософію безпеки локальних екосистем, вміти будувати логічне дерево подій, визначити існуючі проблеми безпеки.

1. В результаті вивчення дисципліни “Цивільний захист” студенти повинні **знати**:

- причини та характер виникнення абіотичних природних небезпек;
- причини та характер виникнення технічних небезпек;
- загальна характеристика комбінованих небезпек;
- основні заходи та засоби захисту від небезпек, властивих міському середовищу;
- методика організації ОС проведення теоретичних занять з цивільного захисту;

2. На основі набутих знань студенти повинні **вміти**:

- визначити потенційну небезпеку, розміщення небезпечних речовин у середовищі де мешкають люди.
- Вміти організувати людей для виконання оперативних дій в небезпечній ситуації: природно технічні небезпеки (пожар, забруднення атмосфери міст, тероризм, війни і т. ін.).
- Проводити практичні заняття з цивільного захисту.

3. Програма навчальної дисципліни.

Змістовий модуль 1. Загальні основи безпеки життєдіяльності, правові та організаційні засоби цивільного захисту.

Тема 1. Основи організації цивільного захисту в сучасних умовах.

Тема 2. Організація оповіщення і захист населення і територій в умовах надзвичайних ситуацій.

Тема 3. Хімічні бойові отруйні речовини та бактеріологічна зброя, ядерна загроза.

Змістовий модуль 2. Надзвичайні ситуації та захист населення в надзвичайних ситуаціях.

Тема 4. Класифікація та характеристики надзвичайних ситуацій.

Тема 5. Техногенні та комбіновані небезпеки.

Тема 6. Соціально-політичні небезпеки та їх попередження.

Змістовий модуль 3. Моніторинг небезпек.

Тема 7. Екологічні проблеми Придніпровського регіону.

Тема 8. Застосування сучасних технологій з попередження, моніторингу і при ліквідації наслідків НС.

Тема 9. Організація навчання населення, фахівців і службовців у сфері Цивільного захисту.

4. Структура навчальної дисципліни.

Назви змістових модулів і тем	Кількість годин											
	денна форма						Заочна форма					
	усь о-го	у тому числі					усь ого	у тому числі				
л		п	зал ік	конс	с.р.	л		п	лаб	інд	с.р.	
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13
Модуль 1												
Змістовий модуль 1. Загальні основи безпеки життєдіяльності, правові та організаційні засоби цивільного захисту.												
Тема 1. Основи організації цивільного захисту в сучасних умовах.	10	2	2			6						
Тема 2. Організація оповіщення і захист населення і територій в умовах надзвичайних ситуацій.	10	2	2			6						
Тема 3. Хімічні бойові отруйні речовини та бактеріологічна зброя, ядерна загроза.	10	2	2			6						
Разом за змістовим модулем 1.	30	6	6			18						
Змістовий модуль 2. Надзвичайні ситуації та захист населення в надзвичайних ситуаціях.												
Тема 4. Класифікація та характеристики надзвичайних ситуацій.	10	2	2			6						

Тема 5. Техногенні та комбіновані небезпеки.	10	2	2			6						
Тема 6. Соціально-політичні небезпеки та їх попередження.	10	2	2			6						
Разом за змістовим модулем 2.	30	6	6			18						
Модуль 3												
Модуль 3. Моніторинг небезпек												
Тема 7. Екологічні проблеми Придніпровського регіону	10	2	2			6						
Тема 8. Застосування сучасних технологій з попередження, моніторингу і при ліквідації наслідків НС.	10	2	2			6						
Тема 9. Організація навчання населення, фахівців і службовців у сфері Цивільного захисту.	10		2			8						
Разом за змістовим модулем 3.	30	4	6			20						
Усього годин	90	16	18			56						

5. Теми лекційних занять.

№ Змістовного модуля, теми	Назва теми	Кількість Аудиторних годин. Денна.
I	Змістовий модуль. Загальні основи безпеки життєдіяльності, правові та організаційні засоби цивільного захисту.	6
1	Основи організації цивільного захисту в сучасних умовах.	2
2	Екологічні проблеми Придніпровського регіону.	2
3	Хімічні бойові отруйні речовини та бактеріологічна зброя, ядерна загроза.	2
II	Змістовий модуль. Надзвичайні ситуації та захист населення в надзвичайних ситуаціях.	6
4	Класифікація та характеристики надзвичайних ситуацій.	2
5	Техногенні та комбіновані небезпеки.	2
6	Соціально-політичні небезпеки та їх попередження.	2
III	Модуль. Моніторинг небезпек.	4
7	Організація оповіщення і захист населення і територій в умовах надзвичайних ситуацій.	2
8	Сучасні технології у попередженні, моніторингу і при ліквідації наслідків надзвичайних ситуацій.	2

6. Теми практичних занять.

№ Змістовного модуля, теми	Назва теми	Кількість Аудиторних годин. Денна.
I	Змістовий модуль. Загальні основи безпеки життєдіяльності, правові та організаційні засоби цивільного захисту.	6
1	Надзвичайні ситуації природного характеру. Дії під час виникнення.	2
2	Надзвичайні ситуації техногенного характеру. Дії під час виникнення.	2
3	Хімічна, бактеріологічна і радіаційна небезпека. Дії під час виникнення.	2
II	Змістовий модуль. Надзвичайні ситуації та захист населення в надзвичайних ситуаціях.	6
4	Засоби індивідуального захисту їх зберігання та використання при різних небезпеках.	2
5	Пожежна небезпека. Дії під час виникнення. Запобіжні дії, правила збереження і користування вогнегасниками.	2
6	Соціально-політичні небезпеки. Дії під час виникнення.	2
III	Модуль 3. Моніторинг небезпек	6
7	Засоби колективного захисту, дії під час евакуації при НС різного характеру.	2
8	Застосування сучасних технологій з попередження, моніторингу і при ліквідації наслідків НС.	2
9	Організація навчання населення, фахівців і службовців у сфері Цивільного захисту.	2

8. Самостійна робота.

№ Змістовного модуля, теми	Назва теми, яка вивчається самостійно.	Кількість годин. Денна.
I	Змістовий модуль. Загальні основи безпеки життєдіяльності, правові та організаційні засоби цивільного захисту.	18
	Тема 1	
1	Головні положення «Кодексу Цивільного захисту України» та інших законодавчих актів України з ЦО та	2

	НС.	
2	Структура і завдання Єдиної державної системи запобігання і реагування на НС техногенного і природного характеру.	2
3	Організаційна структура ЦО суб'єкта господарської діяльності.	2
4	Основні терміни та визначення техногенних надзвичайних ситуацій.	2
5	Небезпечні чинники виробничих аварій, їх вплив на безпеку життя і здоров'я людей та довкілля.	2
6	Характеристика небезпечних промислових факторів об'єктів.	2
7	Режими радіаційного захисту. Радіоактивні речовини та їх вимірювання.	2
8	Порядок надання медичної та долікарської допомоги при гострих отруєннях сильнодіючими отруйними речовинами.	2
9	Міжнародне гуманітарне право з проблем цивільної оборони (цивільного захисту).	2
II	Змістовий модуль. Надзвичайні ситуації та захист населення в надзвичайних ситуаціях.	18
10	Сили РЕАГУВАННЯ НА НАДЗВИЧАЙНІ СИТУАЦІЇ ТЕХНОГЕННОГО ТА ПРИРОДНОГО ХАРАКТЕРУ ЦО УКРАЇНИ	2
11	Організація взаємодії особового складу формувань при проведенні аварійно-рятувальних робіт в районах надзвичайних ситуацій.	2
12	Участь формувань цивільної оборони у заходах життєзабезпечення населення, яке потерпіло внаслідок надзвичайних ситуацій.	2
13	Соціально-політична обстановка в Україні і у Світі.	2
14	Організаційні основи боротьби з тероризмом.	2
15	Захист та дії населення в умовах, пов'язаних з можливими терористичними проявами	2
16	Державний матеріальний резерв, його призначення, склад і порядок використання	2
17	Створення фінансових та матеріальних резервів для ліквідації надзвичайних ситуацій та їх наслідків	2
18	Створення, зберігання та використання територіальних запасів матеріально-технічних ресурсів для ліквідації наслідків НС	2

III	Модуль. Моніторинг небезпек	20
19	Моніторинг та сценарний аналіз виникнення і розвитку НС	2
20	Методи розрахунку зон ураження від техногенних вибухів і пожеж та противибуховий і протипожежний захист ОГ	2
21	Прогнозування обстановки та планування заходів захисту в зонах радіоактивного, хімічного і біологічного зараження	2
22	Основи організації життєзабезпечення населення при надзвичайних ситуаціях	2
23	Планування з питань цивільного захисту	2
24	Основні напрямки діяльності щодо запобігання екологічним та стихійним лихам, зменшення збитків від них, передбачених законодавчими актами.	2
25	Робота з літературою, написання рефератів, підготовка доповідей, виконання контрольних робіт за темами:	2
26	Робота з літературою, написання рефератів, підготовка доповідей, виконання контрольних робіт за темами:	2
27	Робота з літературою, написання рефератів, підготовка доповідей, виконання контрольних робіт за темами.	2
28	Тестування знань на комп'ютері.	2

10. Методи навчання

Лекції. Проблемні лекції. Презентації. Розв'язання творчих завдань. Розрахунково-графічні роботи. Домашні завдання. Практичні роботи (тестування) з використанням персональних комп'ютерів.

11. Методи контролю

Методи усного контролю. Фронтальний контроль знань на лекціях та практичних заняттях. Методи письмового контролю. Тестування. Самоконтроль.

Орієнтований перелік питань, які визначаються як питання поточного та семестрового контролю (тестування).

1. Що є вражаючими факторами ядерного вибуху?
2. При радіаційній небезпеці необхідно укритися в укриття. Стіни якого укриття найбільше затримують іонізуюче випромінювання?
3. Які випромінювання радіоактивних речовин мають найбільшу проникаючу здатність?
4. Ви користуєтесь побутовим дозиметром. Якою повинна бути величина фонового зовнішнього гамма-випромінювання у звичайних умовах?

5. Як за масштабом можливих наслідків класифікуються надзвичайні ситуації?
6. Яка зброя є найпотужнішою з усіх засобів ураження?
7. Що являє собою найбільшу небезпеку при аварії на АЕС?
8. Якими можуть бути ядерні вибухи?
9. Діючи на людей ударна хвиля викликає травми різного ступеню важкості. Скільки цих ступенів травм?
10. При опроміненні іонізуючим потоком у людини виникає променева хвороба. Скільки є ступенів променевої хвороби?
11. На зараженій радіацією території виділяють чотири зони зараження. Яка з перелічених зон є зоною надзвичайно небезпечного зараження.
12. Які хімічні речовини мають переважно задушливу дію?
13. Що може зменшити концентрацію зараження хімічною речовиною?
14. До якої групи відносяться отруйні речовини, як зарін, заман, Vi-гази?
15. За яких умов випаровування отруйних речовин (ОР) та СДОР прискорюється, а час дії скорочується?
16. Що таке антидот?
17. Завивання сирен і переривчасті гудки підприємств означають сигнал?
18. Який злочин серед наведених за Карним кодексом України передбачає найменше покарання?
19. До обставин, які виключають злочинність діяння не відноситься?
20. Горить хлібне поле. Ваші дії?
21. Ви берете участь у рятувальній операції під час повені, помічаєте у воді кількох чоловік. Будете перш за все брати у човен?
22. Який засіб захисту при автомобільній аварії надає найбільшу безпеку пасажирові або ж водію, якщо, звісно, їм користуватися?
23. Знищення хімічних та отруйних речовин або видалення їх із поверхні таким способом, щоб зараженість зменшилась до норми або зникла повністю. При якому виді знезараження виконуються ці дії?
24. Скільки існує основних типів знаків пожежної безпеки?
25. Який тип вогнегасника найбільше підходить для гасіння речовин, горіння яких відбувається у закритому просторі?
26. Що ви зробите, рятуючи потерпілих із палаючого будинку?
27. При виході із зони лісової пожежі ви будете йти?
28. Лісова пожежа підбирається до населеного пункту. Ваші дії?
29. Для гасіння загоряння бензину, дизельного палива, лаків фарб, різних
30. Який з перелічених засобів індивідуального захисту органів дихання використовуються при радіаційній аварії?
31. Назвіть сильно діючу отруйну речовину (СДОР), якій відповідає наступна характеристика? газ жовто-зеленого кольору з різким подразнюючим, задушливим запахом, важчий за повітря, стелеться по землі, накопичується в низовинах і колодязях, підвалах і тунелях.

32. Відчуття гіркоти, металевого смаку в роті, біль у горлі, нудота, головний біль, слабкість, задишка, судомні характерні при ураженні?
33. Під час повені вода застала вас у полі. Ваші дії?
34. Ви раптово просипаєтесь посеред ночі, надворі бушує буревій. Які будуть ваші дії?
35. Ваші дії при раптовому наближенні лавини?
36. При рятуванні потопаючого ви будете наближатися до нього з боку?
45. Який вид злочину, серед наведених, найбільш суворо карається законом?
37. Джерелом яких небезпек є конфлікти на міжнаціональному та міждержавному рівнях, духовне гноблення, політичний тероризм, збройні конфлікти та війни?
38. За походженням (джерелом) небезпеки її умовно поділяють на?
39. За причинами виникнення розрізняють такі НС?
40. Забруднення навколишнього середовища за типом забруднюючих речовин розподіляють на?
41. За складовими природного середовища небезпеку умовно поділяють на?
42. До НС гідрологічного походження відносяться?
43. За масштабами наслідків аварії на хімічно небезпечних об'єктах поділяються на?
44. Виявлення ОР (СДОР) в повітрі, на місцевості, техніці та інших об'єктах
45. Різновиди натовпу?
46. Основними факторами пожежі, що призводять до загибелі або травм людей є?
47. За шляхами проникнення патогенних мікроорганізмів у організм людини та їх
48. До індивідуальних засобів захисту не належать?
49. Що таке дегазація?
50. Що таке демеркурізація?

12. Розподіл балів, які отримують студенти.

Для заліку

I-й семестр										
Розподіл балів за змістовними модулями і темами що вивчаються									Підсумковий тест*	Сума
Змістовий модуль 1			Змістовий модуль 2			Змістовий модуль 3				
T1	T2	T3	T4	T5	T6	T7	T8	T9		100
15	10	10	15	10	10	10	10	10		
35			35			30			100	

* - складається за бажанням студента підвишити загальний бал (в цьому випадку загальний бал – середнє між сумою балів 3-х модулів і результатом тесту).

12.1. Шкала оцінювання: національна та ECTS.

Сума балів за всі види навчальної діяльності	Оцінка ECTS	Оцінка за національною шкалою	
		для екзамену, курсового проекту (роботи), практики	для заліку
90 – 100	A	відмінно	зараховано
82-89	B	добре	
74 (75)-81	C	задовільно	
64-73 (74)	D		
60-63	E		
0-59	FX	незадовільно з можливістю повторного складання	не зараховано з можливістю повторного складання
	F*	незадовільно з обов'язковим повторним вивченням дисципліни	не зараховано з обов'язковим повторним вивченням дисципліни

F* - виставляється тільки за результатом складання заборгованості комісії.

12.2. Форма поточного контролю

Елементи контролю за змістовним модулем 1

Вид контролю	К-ть завдань	Кількість балів		Тиждень подачі або проведення
		За одиницю контролю	Всього	
Конспект лекцій	3	5	15	11-13
Підготовка доповіді	1	5	5	12
Поточне	15	1	15	13

тестування				
Всього			35	

Елементи контролю за змістовним модулем 2

Вид контролю	К-ть завдань	Кількість балів		Тиждень подачі або проведення
		За одиницю контролю	Всього	
Конспект лекцій	3	5	15	14-15
Виконання самостійної роботи	1	5	5	15
Поточне тестування	15	1	15	15
Всього			35	

Елементи контролю за змістовним модулем 3

Вид контролю	К-ть завдань	Кількість балів		Тиждень подачі або проведення
		За одиницю контролю	Всього	
Конспект лекцій	2	5	10	16-19
Виконання самостійної роботи	1	5	5	18
Поточне тестування	15	1	15	19
Всього			30	

13. Методичне забезпечення.

1. Опорний конспект лекцій.
2. Таблиці та плакати.
3. Презентації та відеоматеріали.
4. Нормативні документи.
5. Електронні словники
6. комп'ютерні тести для поточного контролю знань.

14. Рекомендована література

14.1. Базова

1. КОДЕКС Цивільного захисту України № 5403-VI від 02.10.2012 р.
2. Закон України № 5404-VI від 2 жовтня 2012 року «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України у зв'язку з прийняттям Кодексу цивільного захисту України»

3. Національна доповідь про стан техногенної та природної безпеки в Україні в 2010р. НАН України, Київ-2010.
4. Екологічний атлас Дніпропетровської області/ За заг. ред. А. Г. Шарапа.- Д.:Моноліт,2009.- 64 с.
5. Шоботов В.М. Зашита населення в чрезвычайних ситуацях. Учебное пособие – ПГТУ, 2000.
6. Атаманюк В.Г., Ширшев Л.Г., Єкимов Н.І. Цивільна оборона. Підручник для вузів. – М.: Вища школа, 1986.
7. Безопасность жизнедеятельности: Учебник / Под ред. проф. Э.А.Арустамова. – 2-е изд. – М.: Изд. Дом «Дашков и К», 2000. – 678 с.
8. Васильчук М.В., Медвідь М.К., Сачков Л.С. Збірник нормативних документів з безпеки життєдіяльності. – К.: Фенікс, 2000. – 896 с.
9. Желібо Є.П. та ін. Безпека життєдіяльності. – Київ, 2000. – 318 с.
10. Желібо Є.П., Заверуха Н.М., Зацарний В.В. Безпека життєдіяльності. – К.: Каравела, 2004. – 326с.
11. Моисеев Н.Н. Человек и ноосфера. – М.: Мол. Гвардия, 1990. – 351 с.
12. Надзвичайні ситуації: Основи законодавства України. – Т. 1. – К., 1998. – 544 с.; Т. 2. – К., 1998. – 496 с.
13. Плахтій Д.П., Савчук А.М., Підгорний В.К., Бурдейний І.М. Безпека життєдіяльності в запитаннях і відповідях. – Кам'янець-Подільський: Абетка, 2006. – 255с.

14.2. Допоміжна

Закони України:

- “Про охорону навколишнього природного середовища” 25.06.2001р. №1264-XII;
- “Про зону надзвичайної екологічної ситуації” 13.07.2000р. №1908;
- “Про екологічний аудит ” 24.06.2004р.№1862;
- “Про об’єкти підвищеної небезпеки ” 18.01.2001р. №2248;
- “Про відходи ” 5.03.1998р. №187/98-ВР;
- “Повітряний кодекс України 4.05.1993 №3167- XII;
- “Про екологічну експертизу ” 9.02.1995 №45/95-ВР;
- “Про питну воду та питне водопостачання ” 10.01.2002р. №2918-III;
- “Про поводження з радіоактивними відходами ” 30.06.1995р. №255/95-ВР;
- “Про захист людини від впливу іонізуючого випромінювання ” 14.01.1998р. №15/98-ВР.

Постанови КМУ:

- Про інженерний захист територій, об’єктів і споруд від зсувів, 8.11.1996р. №1369;
- Про затвердження комплексної Програми ліквідації наслідків підтоплення територій в містах і селищах України,15.02.2002 №160;

- Про затвердження Комплексної програми протизсувних заходів на 2005-2014 роки, 22.09.2004р. №1256
- Державна програма приведення небезпечних об'єктів ВО "ПХЗ" в екологічно безпечний стан і забезпечення захисту населення від шкідливого впливу іонізуючого випромінювання, 26.11.2003р. №1846.

15. Інформаційні ресурси.

1. Кодекс Цивільного захисту України (редакція від 01.01.2018) - [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/5403-17>
2. Національний університет цивільного захисту України - [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://nuczu.edu.ua/ukr/for_entrants/pracevlasht/prvczstud/
3. Зміни у Кодексі цивільного захисту 2018 року - [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://uteka.ua/ua/publication/lzmeneniya-v-Kodeks-grazhdanskoj-zashhity-Ukrainy>
4. Зміни у Кодексі цивільного захисту 2017 року - [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.yurfact.com.ua/zminy-do-zakonodavstva-2017/zminy-vid-13-04-2017-do-kodeksu-tsyvilnoho-zakhystu-ukrainy>
5. Накази МОНУ 2018 р. стосовно «Цивільного захисту та безпеки життєдіяльності» - [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://mon.gov.ua/ua/ministerstvo/diyalnist/civilnij-zahist-ta-bezpeka-zhittyediyalnosti>